

Skrivelse till Konkurrensverket

Ärende: Inspel till regeringsuppdrag – kartläggning av hinder för idéburen sektor i upphandlingar och valfrihetssystem (LOU/LOV)

Avsändare: Svenska Vård

Datum: 2026 04 23

Till Konkurrensverket,

Svenska Vård välkomnar regeringens uppdrag att kartlägga hinder för den idéburna sektorns möjligheter att delta i upphandlingar och valfrihetssystem. Vi företräder verksamheter inom socialtjänst (SoL) och hälso- och sjukvård (HSL) och vill, utifrån praktisk erfarenhet, bidra med inspel till ert arbete.

Vår samlade bedömning är att dagens upphandlings- och ersättningsmodeller i hög grad är utformade för att säkerställa juridisk korrekthet och ekonomisk kontroll för beställaren, men i mindre utsträckning för att fånga det som utgör det faktiska värdet i välfärden, individens utveckling, förflyttning och progression över tid. Detta innebär att systemen i praktiken ofta premierar leverans av insatser snarare än uppnådda resultat, vilket påverkar både kvalitet och mångfald av utförare.

De hinder som idéburna aktörer möter uppstår redan i kvalificeringsfasen. Krav på omsättning, finansiell kapacitet och tidigare uppdrag är ofta utformade på ett sätt som bättre passar större organisationer och står inte alltid i proportion till uppdragets omfattning. Detta leder till att mindre och idéburna aktörer utestängs innan deras kvalitet ens har prövats. Samtidigt förstärks denna effekt av att upphandlingar ofta paketeras i stora geografiska områden eller volymer, vilket kräver en organisatorisk kapacitet som mindre aktörer saknar.

Även själva anbudsprocessen utgör ett betydande hinder. Omfattande krav på dokumentation, policys och formalia innebär en administrativ belastning som är oproportionerlig i förhållande till möjliga intäkter, särskilt för organisationer utan dedikerade upphandlingsfunktioner. Korta anbudstider förstärker ytterligare denna problematik genom att i praktiken fungera som ett filter mot mindre aktörer.

Vidare präglas många upphandlingar av en hög grad av detaljstyrning. Kravställningen fokuserar ofta på hur tjänster ska utföras exempelvis bemanning, metodval och processer, snarare än på vilket resultat som ska uppnås. Detta begränsar utrymmet för innovation och individanpassning, vilket särskilt påverkar idéburna aktörer vars styrka ofta ligger i relationsbaserat arbete, lokal förankring och flexibilitet. Samtidigt ges pris i många fall en relativt hög vikt i utvärderingen, vilket riskerar att missgynna aktörer som arbetar långsiktigt med individens utveckling.

Inom valfrihetssystem enligt LOV finns ytterligare utmaningar. Ersättningsnivåer speglar inte alltid komplexiteten i målgruppernas behov, vilket innebär att deltagande kan bli ekonomiskt riskfyllt, särskilt för aktörer som arbetar med mer resurskrävande insatser. Därtill synliggörs inte alltid de värden som är centrala för idéburen verksamhet, såsom relationell kvalitet, kontinuitet och ideellt engagemang, i varken kravställning eller uppföljning.

Det är samtidigt viktigt att understryka att dessa hinder inte enbart handlar om tillträde till systemen, utan om hur systemen i sig är utformade. Dagens modeller har en tydlig tyngdpunkt

på kontroll av input såsom struktur, bemanning och processer medan uppföljning av output, det vill säga resultat, progression och effekt för individen, har en mer begränsad roll. Detta skapar en obalans där det som är lätt att mäta riskerar att prioriteras framför det som är viktigt att uppnå.

I detta sammanhang vill vi också lyfta ett mer övergripande systemperspektiv. Under senare år har frågan om välfärdsbrottslighet fått ett allt större utrymme i den offentliga debatten, vilket i grunden är både legitimt och nödvändigt. Samtidigt kan vi konstatera att denna problematik i praktiken ofta får ett genomslag i upphandlingssystemen som förstärker kontrollperspektivet ytterligare. Strävan att identifiera och utestänga oseriösa aktörer riskerar att utvecklas till ett normerande förhållningssätt där riskminimering för beställaren ges företräde framför värdeskapande för individen.

Konsekvensen blir att kravställning, uppföljning och processer i allt högre grad utformas för att hantera avvikelser och minimera risk, snarare än för att möjliggöra kvalitet, innovation och utveckling. Detta riskerar att särskilt drabba seriösa, mindre och idéburna aktörer, som ofta saknar de administrativa resurser som krävs för att möta en alltmer omfattande kontrollapparat. I praktiken kan detta leda till att systemet inte bara filtrerar bort oseriösa aktörer, utan även reducerar mångfalden av seriösa utförare.

Mot denna bakgrund ser vi ett behov av att i större utsträckning balansera kontroll med tillit i upphandlingssystemen. Ett ensidigt fokus på kontroll riskerar att skapa trögrygliga system som hämmar utveckling och försvårar för nya och mindre aktörer att etablera sig, samtidigt som det inte nödvändigtvis leder till bättre kvalitet i de tjänster som utförs.

Vi ser därför ett behov av en gradvis utveckling av upphandlings- och ersättningsmodellerna. En sådan utveckling bör innebära en förskjutning från fokus på insats och struktur till fokus på resultat, funktion och faktisk förändring för individen. Det handlar inte om att bortse från behovet av kontroll och rättssäkerhet, utan om att komplettera dessa med en tydligare koppling till uppnådda effekter.

Vi ser särskilt behov av att utveckla modeller där individens progression över tid ges en mer central roll. Det kan exempelvis handla om att tydligare definiera mål för insatser vid inskrivning och att systematiskt följa upp dessa över tid. Vidare finns ett behov av att säkerställa att kvalificeringskrav utformas proportionerligt i förhållande till uppdragets omfattning, så att inte mindre aktörer utestängs på förhand.

En ökad användning av funktionsupphandling, där fokus ligger på vilket problem som ska lösas och vilket resultat som ska uppnås, skulle kunna bidra till att öppna upp för olika arbetssätt och bättre ta tillvara idéburna aktörers styrkor. Parallellt behöver ersättningsmodeller, särskilt inom LOV, i högre grad spegla målgruppers behov och insatsernas komplexitet.

Slutligen ser vi ett behov av att utveckla uppföljningsmodeller som bättre fångar kvalitet i ett bredare perspektiv. Detta innefattar inte enbart kvantitativa indikatorer utan även individens utveckling, brukarupplevelser och långsiktiga effekter. En sådan utveckling skulle ge ett mer relevant beslutsunderlag och bidra till ökad träffsäkerhet i upphandlingar.

Sammanfattningsvis vill vi framhålla att om upphandlingar och valfrihetssystem i större utsträckning utformas för att fånga faktisk förändring hos individen, och samtidigt balanserar

behovet av kontroll med ett ökat inslag av tillit, skapas bättre förutsättningar för både högre kvalitet i välfärden och ökad mångfald av utförare. Det skulle också bidra till en mer effektiv användning av offentliga resurser.

Vi ser fram emot fortsatt dialog och bidrar gärna med ytterligare exempel och fördjupning inom ramen för ert uppdrag.

Med vänlig hälsning,

Mattias Andersson

Förbundsdirektör

Svenska Vård